PARMA MANASTIRI

Stendhal

Fransızca aslından tercüme eden:
Yakup Orhan

YAYIN NU: 1659
EDEBÎ ESERLER: 862

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-080-7

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Baskı ve Cilt: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Stendhal: Asıl ismi Marie-Henri Beyle'dir. 1783 yılının Ocak ayında Fransa-Groneble'de burjuva kökenli bir ailede doğmuş, henüz yedi yaşındayken annesini kaybetmesiyle babası ve teyzesiyle büyümüş, disiplinle yetiştirilmiştir. École Centrale'in matematik bölümünden birincilikle mezun olmuş, daha sonra kuzeninin yardımıyla Harbiye Bakanlığı'nda göreve başlamıştır. Asker olma arzusunu içinde hep taşıyan Sthendal, Asteğmen olarak İtalya'ya, Napoléon'un Büyük Ordusu'yla Moskova'ya gitmiştir. Askeri hayatı, katıldığı Bautzen Savaşları'yla devam etmiş, 1830'da Trieste'ye, 1831'de Roma'nın kuzeyindeki Civitaveccia'ya konsolos tayin edilmiştir. 1834'te ise Légion d'honneur nişanına layık görülmüştür. Bütün bu görevleri bir yana, o bir yandan da edebiyatla alakadar olmuştur. Sthendal, askerlikle ilgili uzun zaman içinde var olan isteği, ilerleyen yıllarda aynı ölçüde taşımamıştır. Bu yüzden de alakadar olduğu edebiyat alanında mesai harcamış, yazarlık denemeleri yapmıştır. *Haydn, Mozart ve Metastasio'nun Hayatları*'nı yazmış, 1817'de yayımlanan *Roma, Napoli ve Floransa* kitabında bizim daha çok aşina olduğumuz "Stendhal" mahlasını ilk kez kullanmıştır. Tiyatro ve felsefeyle de ilgilenmiş, bunun için Paris'e gitmiştir. İmparatorluk döneminin bitmesinden sonraya tekabül eden İtalya ve Paris süreci, onun yazarlık kariyerine odaklanmasına imkân vermiştir. Bu odaklanmanın meyvesi olarak birçok edebi eseri farklı coğrafyalara ve günümüze ulaşan Sthendal, Paris'te 1842 yılında vefat etmiştir.

Yakup Orhan: 11 Mayıs 1948'de Konya'nın Doğanhisar ilçesinde doğdu. Afyon Bolvadin Lisesinden sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Saint-Benoit Fransız Lisesinde ve Galatasaray Yüksek Lisan Okulunda Fransızca öğretmenliği, İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsünün Fransızca bölüm şefliği ve aynı bölümde Fransız dili ve edebiyatı öğretmenliği görevlerini deruhte etti.

İKAZ

Bu hikâye Paris'e üç yüz fersah uzaklıkta ve 1830 yılı kışında yazıldı; dolayısıyla 1839'da olanlara bir ima bile bahis konusu değildir.

1830'dan seneler önce, ordularımızın Avrupa'yı bir baştan diğerine dolaştığı günlerde tesadüfen, bir piskoposluk meclisi üyesinin evinde, bana oturma imkânı sağlayan bir belge elime geçti: Kalacağım ev İtalya'nın güzel şehri Padova'daydı. İkametim uzayınca, piskoposluk meclis üyesiyle ahbap olduk.

1830 yılı sonuna doğru Padova'ya tekrar uğradım, geçerken o iyi kalpli piskoposluk meclisi üyesinin evine koştum; kendisinin hayatta olmadığını biliyordum, ama ben, o gün bugün hâlâ çok özlediğim, onca güzel akşamları geçirdiğimiz salonu bir daha görmek istiyordum. Yeğenini ve yeğeninin karısını buldum, beni eski bir dost gibi karşıladılar. Daha sonra yanımıza başkaları da geldi: Geç saatlere kadar onlarla beraber olduk; yeğen, Café Pedroti'den çok mükemmel bir zabaione[1] ısmarladı. Ama bizi uykusuz bırakan şey daha çok, aramızdan birinin ihsas ettiği ve piskoposun yeğeninin de hatırım için baştan sona bana anlattığı Sanseverina düşesinin hikâyesiydi.

Oradaki dostlarıma şöyle dedim:

- Gittiğim ülkelerde böyle güzel akşamlarım pek olmaz; uzun akşam saatlerini değerlendirmek için anlattıklarınızdan bir hikâye çıkaracağım.

- O zaman şöyle yapalım, dedi yeğen, ben size amcamın yıllıklarından Parma maddesini zikrettiği kısımlarını vereyim, ki bu maddede, düşesin ipleri elinde tuttuğu dönemde sarayda dönen dolaplardan bahsedilmektedir; lâkin dikkatli olun! Bu hikâye hiç de ahlaki değildir ve hatta siz şimdilerde Fransa'da bir İncil safiyetiyle hareket etmeye gayret ediyorken adınız kötüye çıkabilir.

Bu hikâyeyi 1830 tarihli el yazması aslına hiç dokunmadan aynen yayımlayacağım; tabii bunun da iki mahzuru ortaya çıkıyor:

Birinci mahzur şu ki, hikâyenin kahramanları İtalyan oldukları

[1] Zabaione: Yumurta sarısı, şeker ve şarapla yapılan bir İtalyan kreması. (m.n)

için okuyucuyu pek ilgilendirmeyebilir; Fransız kalbi ile İtalyan kalbi aynı şekilde çarpmaz ki. İtalyanlar samimi, iyi insanlardır, korkak değildirler, düşündüklerini söylerler; arada bir kibirlendikleri olur tabii, bu hâl sonra da tutkuya dönüşür ve puntiglio[2] adını alır. Fakirlik onlar için gülünecek bir şey değildir.

İkinci mahzur ise yazar ile ilgilidir.

İtiraf etmeliyim ki, hikâyedeki kahramanların karakterlerindeki çetrefilli hâlleri aynen yazma cesaretini gösterdim; buna karşılık işte yüksek sesle ilân ediyorum ki, genellikle davranışlarını, ahlaki açıdan şiddetle kınıyorum. Parayı her şeyden fazla seven, kinle ya da aşkla pek günah işlemeyen Fransızların iyiliklerini ve yüksek ahlakını onlara yamamak ne işe yarardı ki? Bu hikâyedeki İtalyanlar, hemen hemen bu söylediklerimizin tersidir. Zaten bana öyle geliyor ki, güneyden kuzeye doğru gidildiğinde her iki yüz fersahta yeni bir romana rastlar gibi yeni bir manzaraya rastlanır. Piskoposun sevimli yeğeni, Sanseverina düşesini tanımış, hatta çok sevmişti ve benden ayıplanacak münasebetlerini, hiç değiştirmeden yazmamı rica etmişti.

23 Ocak 1839

[2] Şeref meselesi (m.n)

BİRİNCİ KİTAP

"Gia' mi fur dolci inviti a emplir le carte İ longhi ameni"

Aristo, satira. IV

I. BÖLÜM

1976'da Milano

15 Mayıs 1796 yılında, o genç ordusunun başında, Lodi Köprüsü'nü geçerek Milano'ya giren General Bonapart, asırlar sonra Sezar ve İskender'in halefi olduğunu bütün dünyaya göstermişti. İtalya'nın birkaç ay içinde şahit olduğu kahramanlık ve deha mucizeleri uyuyan bir halkı uyandırdı; Fransızların gelişlerinden sadece sekiz gün önce, Milanolular onları, majesteleri imparatorun ve kraliyet askerlerinin önlerinden hep sıvışmaya alışık haydutlar topluluğu olarak görüyorlardı: En azından, el kadar pis bir kâğıda basılan küçük bir gazetenin haftada üç defa tekrar ettiği şeydi bu.
Orta Çağ'da, Lombardiyalı cumhuriyetçiler, Fransızlarınkine benzer bir cesaret örneği sergilemeye kalkmışlardı da, şehirlerinin Alman imparatoru tarafından yerle bir edildiğini görmeyi hak etmişlerdi. "Sadık tebaa" olmalarından beri, zengin ya da asil bir aileye mensup genç bir kız evlendiği vakit, onun düğününde pembe taftadan küçük mendiller üzerine şiirler basmaktı en büyük işleri. Hayatının o en önemli döneminden iki yahut üç sene sonra, o genç kız kendisine bir koruma seçerdi; kocanın ailesi tarafından seçilen bu koruma, kavalye adıyla bazen evlilik sözleşmesinde şerefli bir yer işgal ederdi. İnsanlar, Fransız ordusunun beklenmedik bir şekilde ülkeye girişinin sebep olduğu derin heyecanlı kadınsı hayattan uzaktılar. Ama fazla geçmeden, tutkulu ve yeni âdetler çıkıverdi ortaya. 15 Mayıs 1796'da bütün bir halk, o vakte kadar son derece saygı duyduğu ne varsa hepsinin gülünç ve bazen de iğrenç olduğunu fark etti.Son Avusturya alayının ülkeden çıkışıyla eski fikirler yerle bir oldu: Hayatını tehlikeye atmak moda hâline geldi: Tatsız tuzsuz duygularla dolu geçen asırların ardından, mutlu olmak için insanın vatanını gerçek bir aşkla sevmesi ve kahramanlıklar göstermesi icap ettiği görüldü. Şarlken ve II. Philippe'in despotizmleri yüzünden insanlar koyu karanlık bir geceye gömülmüşlerdi; sonra, onların heykelleri

devrildi, ortalık birdenbire ışığa boğuldu. *Ansiklopedi* ve Voltaire elli seneden beri Fransa'da parıltılarını saçarlarken; papazlar iyi kalpli Milano halkına okuma yazma ya da bu dünyaya ait bir şeyler öğrenmenin boşu boşuna zahmete girmek demek olduğunu; kendi papazına vergisini muntazaman ödemekle ve dinine bağlı bir mümin olarak bütün küçük günahlarını papaza itiraf etmekle cennette iyi bir yere sahip olma garantisini haykırıp duruyorlardı. Avusturya, vaktiyle pek korkunç ve ukala olan bu halkın öfkesini dindirmek için, orduya asker vermeme imtiyazını pek ucuza satmıştı.

1796 yılında, Milano ordusu kırmızı giyimli beş para etmez seksen kişiden meydana geliyordu ki, bunlar şehri dört muhteşem Macar topçu alayı ile birlikte koruyorlardı. Günlük hayatta serbestiyet sınır tanımıyor, temeli aşk olan hayat tarzına pek ender rastlanıyordu; zaten bu dünyada da cezaya çarpılma korkusuyla papaza her şeyi anlatma mecburiyetinin sebep olduğu can sıkıntısı dışında, iyi kalpli Milano halkı, hâlâ insanları acılara sevk eden monarşinin küçük bukağılarına bağlı yaşıyordu. Mesela, Milano'da oturan ve İmparator kuzeni adına şehri yöneten arşidük, buğday ticaretinde çok para olduğunu görmüştü; dolayısıyla, arşidük hazretleri ambarlarını buğdayla doldurmadan, köylünün buğdaylarını satması yasaktı.

Mayıs 1796'da, Fransızların şehre girişinden üç gün sonra, orduyla beraber gelmiş olan Gros adında meşhur, biraz da deli, genç bir minyatür ressamı, o sıralarda moda olan meşhur Kafe Servi'de, arşidükün olağanüstü ticari başarılarının anlatıldığını duymuş; duvar ilanı gayesiyle üzerine dondurma listesinin basıldığı berbat sarı bir kâğıdı almış, kâğıdın arka yüzüne iri yarı arşidükün resmini çizmiş. Resimde, bir Fransız askeri de onun karnına süngü sokmuş; arşidükün karnından kan yerine inanılmaz miktarda buğday fışkırmaktadır. Kurnazca dalkavukluğun, despotizmin hüküm sürdüğü bu ülkede, şakaya alma ya da karikatür dediğimiz şey henüz mevcut değildi. Ressam Gros'nun, masanın üzerine bıraktığı kara kalem resim, sanki gökten inmiş bir mucizeye dönüşmüştü; geceleyin klişesi çıkarılarak çok sayıda baskısı yapılan resimden ertesi gün yirmi bin adet satıldı.

Aynı gün, altı muharebe kazanmış, yirmi eyalet ele geçirmiş ve sadece ayakkabı, pantolon, elbise ve şapkaya ihtiyaç duyan Fransız ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak için altı milyonluk bir savaş vergisi ilanı asılmıştı duvarlara.

Böylesine yoksul Fransızlarla beraber Lombardiya'ya baskın yapan bu mutluluk ve sevinç o kadar büyük oldu ki, konan verginin ağırlığını papazlardan ve asillerden birkaçı dışında hisseden olmadı; başka vergiler de birbirini takip etti. Fransız askerleri bütün gün gülüp oynuyorlar, şarkı söylüyorlardı; yaşları yirmi beşin altındaydı, onların en yaşlısı sayılan başlarındaki korgeneral de yirmi yedi yaşındaydı. Bu neşe, bu gençlik, bu umursamazlık, Fransızların ölüm cezası korkusuyla her şeyi yakıp yıkmak ve herkesin kafasını kesmekle mükellef birer canavar olduklarını altı aydan beri kutsal kürsülerden en yüksek sesle ilân eden papazların öfkeli vaazlarına verilen şaka gibi cevaplardı. Papazların dediklerine bakılırsa her alay, önünde bir giyotinle yürüyormuş.

Kırlardaki köylü kulübelerinin kapı önlerinde ev sahibesinin küçük çocuğunu beşikte sallayan Fransız askeri görülüyor; hemen hemen her akşam keman çalan bir davulcu rastgele bir eğlencenin doğmasını sağlıyordu. Fransız askerlerinin de zaten bilmedikleri ve oralı kadınlara öğretemeyecekleri kadar fazla zor ve karışık gelen kadriller yerine, köylü kadınlar genç Fransızlara Monferina ve Saltante gibi İtalyan danslarını gösteriyorlardı.

Subaylar, elden geldiğince, zenginlerin yanlarına yerleştirilmişlerdi; tabii kendilerini toparlamaya ihtiyaçları vardı. Mesela Robert adında bir teğmene, Dongo markizinin malikânesinde oturma belgesi verildi. Silah altına çağrılmış bu az çok hareketli genç subayın, Dongo markizinin malikânesinden içeri girdiği zaman sahip olduğu bütün serveti Piacenza'da verdikleri altı franklık bir ekü (altın sikkeydi). Lodi Köprüsü'nü geçtikten sonra, bir top güllesinin öldürdüğü yakışıklı bir Avusturyalı subayın üzerinde yepyeni bir Nankin pamuklusu pantolon vardı, onu aldı; doğrusu, böyle bir giyecek tam zamanında eline geçmişti. Subay üniformasının apoletleri yünden olup, elbisesinin dökülmekte olan kumaş parçaları dağılmadan bir arada dursun diye kol astarlarının ağız kısımlarına dikilerek tutturulmuştu. Fakat bir şey vardı ki daha da üzücüydü: Ayakkabılarının tabanları, Lodi Köprüsü'nden biraz ötedeki savaş alanında bulduğu asker kepinin parçalarından oluşuyordu. Bu uydurma tabanlar ayakkabıların üst tarafından sicimlerle bağlanmıştı ve bu sicimler herkes tarafından rahatlıkla görünüyordu, öyle ki konağın baş kahyası, Teğmen Robert'in odasına gelip de sayın markiz ile kendisini

yemeğe davet ettiğinde, teğmen sıkıntıdan ölecekmiş gibi oldu. O kaçınılmaz yemeğe daha iki saat vardı; teğmen ve emir eri o iki saati, elbiseyi biraz daha sağlamlaştırma gayreti ve ayakkabıların zavallı sicimlerini, görünmesinler diye, siyah mürekkeple boyamakla geçirdiler. Nihayet korkunç an geldi çattı.

- Hayatımda keyfim hiç bu kadar kaçmamıştı, diyordu bana Teğmen Robert; bu hanımlar kendilerini korkutacağımı zannediyorlardı; hâlbuki, ben onlardan daha fazla tedirgindim. Hep ayakkabılarıma bakıyor ve aralarında zarafetle nasıl yürüyeceğimi bilemiyordum. Dongo markizi, diye ilave etti teğmen, o günler güzelliğinin şahikasındaydı: Siz onu, gönül çelici oval yüzüne şekil veren güzel koyu kumral saçlarıyla, meleksi tatlılığıyla, güzel mi güzel gözleriyle tanımıştınız. Bana ayrılan yatak odasında Leonardo da Vinci'nin Herodias'ı vardı, markize benziyordu. Tanrı, bu tabiatüstü güzelliğe öylesine vurulmamı istedi ki, nasıl bir elbise giyinmiş olduğumu bile unutmuşum. Cenova dağlarında iki senedir sadece çirkin ve sefil şeyler görüyordum. Kendisine duyduğum hayranlık hususunda birkaç kelime söylemeye cesaret ettim.

Lakin durmadan övgüler yağdıracak da değildim. Lafı değiştirirken, her tarafı mermer döşeli yemek salonunda, o anda bana ihtişamın zirvesi böyle olur dedirtecek şekilde giyinmiş on iki uşak ve oda hizmetçilerini görüyordum. Düşünün ki, bu gıcık hizmetli ve uşak taifesinin hem giydikleri ayakkabıları güzeldi hem de ayakkabılarının tokaları gümüştendi. Göz ucuyla elbiseme sabitlenmiş o aptalca bakışları takip ediyordum, belki ayakkabılarıma da bakıyorlardı; bu da kalbimi parçalıyordu. Bütün bu insanları bir tek kelimeyle korkutabilirdim; lâkin hanımları ürkütme tehlikesine düşmeksizin, onlara hadlerini nasıl bildirecektim? Zira markiz, o gün bugündür belki bana yüz defa söylediği gibi, kendi kendine biraz da olsa cesaretlenmek için, o sıralarda manastırda kalan -kocasının kız kardeşi ve bilahare Pietranera kontesi- Gina del Dongo'yu yanına getirtmişti. Feleğin çarkı ters döndüğünde gösterdiği cesaret ve serinkanlılığı nasıl hiç kimse gösteremediyse, huzurlu vakitlerde de sahip olduğu neşe ve sevimli, zekice hâllerde kimse Gina ile yarışamazdı.

O vakitler on üç yaşında olan ama on sekizinde gösteren, bildiğiniz gibi, açık sözlü Gina, dökülen elbiseme bakıp kahkahayı patlatmaktan korktuğu için yemek yemeye cesaret edemiyordu;

markiz ise, aksine, zoraki nezaket gösterileriyle beni bunaltıyor, gözlerimdeki sabırsızlık hareketlerini çok iyi görüyordu. Tek kelimeyle söylersek aptallaşmıştım; bir Fransız için imkânsız olan şeyi, aşağılanmayı yutuyordum. Hâl böyleyken gökten inen bir fikirle aydınlandım: Bu hanımlara içinde yaşadığım sefaleti anlatmaya koyuldum; yaşlı ahmak generallerin iki senedir bizleri Cenova dağlarında tuttuklarını ve o dağlarda ne kadar ıstırap çektiğimizi söyledim. Orada, dedim, bize para yerine ülkede geçmeyen hazine bonosu; günde doksan gram kadar da ekmek veriyorlardı. Daha iki dakika konuşmamıştım ki, iyi kalpli markizin gözleri yaşla doldu, Gina da ciddileşmişti.

- Ne yani sayın teğmen, sadece doksan gram ekmek mi? diyordu Gina.

- Evet matmazel; üstelik ekmeğin dağıtımı hafta üç sefer aksıyordu; dahası evlerinde konakladığımız köylüler bizden daha da sefil olduklarından, ekmeğimizin az bir parçasını da onlara veriyorduk.

Yemek masasından kalkınca, salonun kapısına kadar markizin koluna girdim, sonra çabucak geri döndüm ve yemekte bana hizmet etmiş olan uşağa, harcama hayallerini kurduğum altı franklık eküyü verdim.

Sekiz gün sonra, diye devam ediyordu Robert, Fransızların hiç kimsenin giyotinle kafasını uçurmadıkları gerçeği iyice ortaya çıkınca; Dongo markizi, Fransız ordusunun yaklaştığını görüp de, kız kardeşini ve o pek güzel genç karısını savaşın tehlikelerine karşı yüz üstü bırakıp kahramanca sığındığı Como Gölü'nün kıyısındaki kendisine ait Grianta şatosundan geri döndü. Bu markiz bizden korktuğu oranda, bize kin de besliyordu, yani ölçüsüzdü. Bana nezaket gösterileri yaparken o kocaman solgun ve sofu yüzünün eğlenceli hâli görülmeye değerdi. Milano'ya dönüşünün ertesi günü, savaş masraflarına katkı payı olan altı milyondan kendime iki yüz frank ve 3.80 metrelik bir kumaş aldım; tüylendim yani, böylece bu hanımların da kavalyesi oldum, zira balolar başlamıştı.

Teğmen Robert'in hikâyesi hemen hemen bütün Fransızların hikâyesidir. Oranın insanları, o cesur askerlerin sefaletiyle alay etmek yerine, onlara acıdılar ve onları sevdiler.

Bu beklenmedik mutluluk ve sarhoşluk dönemi sadece iki senecik sürdü; çılgınlık o derece aşırı ve geneldi ki, o konuda bir fikir be-

yan etmek benim için imkânsızdır; gene de şu tarihî ve derin manalı sözü edeyim: Bu halk yüz yıldır sıkılıyordu.

Güney ülkelerine has haz düşkünlüğü, vaktiyle Milanolu o meşhur düklerin, Viscontilerin, Sforzaların saraylarında hüküm sürmüştü. Fakat 1624 yılında Milano'yu ele geçiren İspanyollar; az konuşan, şüpheci, gururlu ve hep halkın isyan etmesinden korkan müstevli efendiler olarak halkın tepesine binince, neşe alıp başını gitmişti. Efendileri gibi davranmaya başlayan ahali, o anın tadını çıkarmak yerine, uğradığı en küçük hakarete bir hançer darbesiyle cevap vererek intikam almayı düşünür hâle gelmişti.

Hüzün veren bütün duyguların ve sağduyulu, aklı başında davranışların unutulması, çılgın sevinç, neşe, cinsel haz o derekeye düşmüştü ki, Fransızların Milano'ya girdikleri 15 Mayıs 1796 yılından, Cassano savaşıyla kovuldukları Nisan 1799 yılları arasındaki o dönemde kederlenmeyi ve para kazanmayı unutmuş yaşlı noterler, yaşlı tefeciler, yaşlı milyoner tacirler bile vardı.

Olsa olsa, ortalığa yayılmış o umumi neşe ve bütün kalplerin böylesine açılıp çiçeklenmesine somurtarak tepki koymak ister gibi köylerdeki şatolarına çekilmiş olan birkaç köklü asil aileden bahsedilebilirdi. Lâkin şurası da muhakkak ki, o asil ve zengin aileler, Fransız ordusu için istenen savaş vergilerinin paylaştırılmasında can sıkıcı bir ayırıma tabi tutulmuşlardı.

Bu kadar aşırı neşe hâlini görmekten pek sıkılmış olan Dongo markisi, Como Gölü'nün biraz ilerisindeki muhteşem Grianta Şatosu'na dönmüştü; hanımlar da Teğmen Robert'i oraya götürmüşlerdi. Bu şato, o harika gölün büyük bir bölümüne hakimdi ve gölün yüz elli ayak üst tarafındaki bir düzlüğe oturtulmuş dünyanın belki ilk şatosuydu ve eski bir kaleydi. Her tarafının mermer armalarla süslü olmasından anlaşılacağı üzere Dongo sülalesi şatoyu on beşinci asırda inşa ettirmişti; hâlâ açılıp kapanan köprüleri, içlerinde su olmasa da derin hendekleri mevcuttu; dahası, seksen ayak yükseklikte ve altı ayak kalınlıktaki duvarlarıyla, şato dışarıdan gelecek tehlikelere karşı koruma altındaydı. İşte bu sebepledir ki, şüpheci marki bu şatoya pek kıymet verirdi. Markinin etrafında, kendileriyle ağız dolusu küfürle konuştuğu, dışarıdan bakıldığında, sadakatlerinden şüphe etmediği yirmi beş, otuz uşağı vardı ve kendisini burada, Milano'dan daha emniyette hissediyordu.

Onun bu korkusu pek de boşuna değildi: Savaş esirlerinin kaçmalarını sağlamak için, ki Fransız generalleri bunu ciddiye alacaklardır, Grianta'ya üç fersah uzaklıkta, İsviçre sınırına Avusturya'nın yerleştirdiği bir casus ile çok sıkı bir irtibatı vardı.

Marki, genç karısını Milano'da bırakmıştı: Karısı orada aile işlerini yürütüyordu; Dongo ailesine konmuş savaş vergilerini ödemekle mükellef olduğundan miktarlarını düşürmeye çalışıyor; bunun için de devlet memuriyetini kabul etmiş asillerle, hatta asil olmadıkları hâlde kuvvetli etki sahipleriyle de görüşmek mecburiyetinde kalıyordu. Bu ailenin başına beklenmedik büyük bir olay geldi. Marki, kız kardeşi Gina'yı çok zengin ve aileden soylu biriyle evlendirmeye karar vermişti, ama adam pudralı peruk taktığından, Gina onu kahkahalarla kabul etti ve kısa süre sonra da Kont Pietranera ile evlenme çılgınlığına düştü. Doğrusu bu adam çok kibar, boylu poslu, efendiden biriydi; ama atadan oğula fakir düşmüş, uğradığı itibar kaybı da yetmiyormuş gibi, yeni fikirlerin ateşli taraftarıydı.

Bu iki çılgın ve mutlu senenin ardından iktidarını iyice sağlama almış havalara bürünen Paris Direktuarı, sıra dışı ne varsa hepsine karşı ölümcül bir kin tutmaya başladı. Direktuarın İtalyan ordusuna tayin ettiği beceriksiz generaller, iki yıl evvel Arcone ve Lonato'nun olağanüstü başarılarına şahit olmuş, o aynı Verona ovalarında birbiri ardına çok sayıda muharebe kaybettiler. Avusturyalılar, Milano'ya yaklaştılar; tabur komutanı olan ve Cassano muharebesinde yaralanan Teğmen Robert son defa dostu Dongo markizinin evinde kaldı; ayrılıklar hüzünlü oldu; Robert, Novi'ye doğru çekilen Fransızların peşine takılan Kont Pietranera ile beraber yola çıktı. Erkek kardeşinin kanuni miras haklarını ödemeyi reddettiği genç kontes, bir arabayla ordunun peşinden gitti.

İşte o vakitler başladı eski fikirlere dönüş ve reaksiyon dönemi; aslında ellerindeki mutluluk, aptallığa dönüşün Marengo'ya kadar ve sadece on üç ay sürmesini istediği için Milanoluların "i tredici mesi" (on üç ay) dedikleri dönem başlamıştı. Ne kadar yaşlı, softa, asık suratlı varsa tekrar işlerin başına geçti ve toplumun idaresini ellerine aldı: Fazla sürmedi, sağlam fikirlerine bağlı kalmış olan insanlar, köylerde, çoktan hak ettiği üzere, Napolyon'un Mısır'da Memlûklular tarafından asıldığı haberini yaydılar.

Surat asmak üzere topraklarına çekilip de intikama susamış hâl-

de geri dönen o insanlar arasında öfkesiyle Dongo markisinin ayrı bir yeri vardı. Aşırılığı, tabiatıyla, onu partinin başına taşıdı. Herhangi bir şeyden korkuları olmadığında son derece dürüst olan ama hep titreyip duran bu beyler Avusturyalı generalin aklını çelmeyi becerdiler: Bu yeterince saf general, sertliğin yüksek politika demek olduğuna ikna olunca, yüz elli vatanseveri tevkif ettirdi; o sıralar bu generalden daha iyisi yoktu ki İtalya'da.

Tutuklanmış olan bu insanlar kısa süre sonra Cattaro Körfezi'ne sürüldüler, arkasından yeraltı mağaralarına tıkıldılar; rutubet ve bilhassa ekmek yokluğu bu yaramazların işlerini çabucak ve adilane bir şekilde bitirdi. Dongo markisi yüksek bir mevkiye geldi; diğer bir sürü cins özelliklerine iğrenç cimriliğini de eklemişti ve kız kardeşi Kontes Pietranera'ya hiç para göndermiyordu; bununla da açıkça övünüyordu. Kontes, hâlâ deli gibi âşık olduğu kocasından ayrılmak istemiyor, onun yanında Fransa'da açlıktan ölüyordu. İyi kalpli markiz elinden bir şey gelmediğinden ümitsizlik içindeydi; sonunda kocasının her akşam elinden alıp demir bir kasanın içinde yatağının altında sakladığı mücevherlerin bulunduğu kutudan birkaç küçük mücevher aşırmaya muvaffak oldu; markiz kocasına sekiz yüz bin liretlik çeyiz getirmişti ve her ay şahsi masrafları için seksen liret para alıyordu. Bu pek ürkek kadın, Fransızların Milano dışında geçirdikleri on üç ay boyunca, bir sürü bahane bularak üstündeki siyah elbisesini çıkarmadı.

Ciddiyetleriyle tanınmış birçok yazarı örnek alarak şunu itiraf edelim ki, kahramanımızın hikâyesini onun doğumundan bir sene öncesinden başlattık. Eserin bu esas kahramanı, aslında, Fabrizio Valserra'dan başkası değildir; Milano'da dedikleri gibi "marchesino del Dongo"[1]. Tam da Fransızların ülkeden kovuldukları sırada doğmak zahmetine katlanmıştı; pek solgun kocaman suratı, sahte gülüşü ve yeni fikirlere karşı duyduğu sınırsız kiniyle tanıdığınız o yüce senyörün, marki del Dongo'nun, ikinci oğlu olarak dünyaya gelmişti. Ailenin bütün servetini babasının her bakımdan mükemmel kopyası, büyük oğul Ascanio del Dongo alacaktı. İyi kalpli insanların çoktan asıldığını zannettikleri General Bonapart, beklen-

[1] Bu kelime 'markezino' diye okunur. Almanya'dan alınıp benimsenen âdetlere göre ülkede bu unvan markinin bütün erkek çocuklarına verilir; kontların bütün erkek çocuklarına 'contine', kız çocuklarına 'contessina' denirdi.

medik bir şekilde San Bernardo tepesinden indiğinde, ağabey sekiz, Fabrizio iki yaşındaydı. General, Milano'ya girdi; tarihte bu anın bir benzeri daha yoktur: Çılgınca sevgiye kapılan bir halk düşünün. Birkaç gün sonra Napolyon, Marengo Muharebesini kazandı. Gerisini söylemenin bir faydası yok. Milanoluların sarhoşluğu zirve yapmıştı; ama mutluluk sarhoşluğuna bu sefer intikam fikirleri karışmış, bu güzel halka kinin ne olduğu öğretilmişti. Kısa süre sonra Cattaro mağaralarına sürgüne gönderilmiş olan vatanseverlerden hayatta kalabilenlerin geri döndükleri görüldü; onların geri dönüşleri milli bir bayram olarak kutlandı. Solgun yüzleri, şaşkın iri gözleri, arıklamış vücut azaları, her taraflarından fışkıran sevinçli hâlleriyle garip bir tezat teşkil ediyordu. Onların gelişleri en işbirlikçi ailelerin yola çıkmalarının bir işareti oldu, Grianta Şatosu'na kaçan Dongo markisi bunların ilkiydi. İleri gelen büyük ailelerin reislerini içleri kin ve korku doluydu; lakin karıları ve kızları, Fransızların ilk gelişlerinde yaşadıkları sevinçleri hatırlıyor, Milano'yu ve Marengo zaferinden hemen sonra Casa Tanzi'de düzenlenen o neşeli baloları özlemle arıyorlardı. Zaferden birkaç gün sonra, Lombardiya'da sükuneti temin etmekle vazifeli Fransız general, bir günde on üç tane müstahkem mevkiyi tekrar ele geçirip İtalya'nın kaderini değiştirmiş olan o şaşırtıcı Marengo zaferinin, asillerin emri altında çalışan çiftçilerin ve köylerdeki yaşlı kadınların umurlarında bile olmadığını, onların ruhlarını meşgul eden en önemli meselenin Brescia'nın bir numaralı efendisi aziz Giovita'nın kehaneti olduğunu fark etti. O kutsal söze göre, Fransızların ve Napolyon'un sağladıkları mutluluk, Marengo'dan tam on üç hafta sonra sona erecekti. Dongo markisini ve köylerdeki surat asan soyluları biraz da mazur gösteren sebep, onların gerçekten ve saf saf, abartısız bu kehanete inanmalarıydı. Bütün bu insanlar, hayatları boyunca toplam dört cilt kitap okumamışlardır; on üç hafta sonunda Milano'ya döneceklermiş gibi alenen hazırlıklarını yapıyorlardı, ama zaman akıp gittikçe, aksine Fransızların başarılarına yenileri ekleniyordu. Napolyon, Marengo'da yabancılara karşı Fransız İhtilalini nasıl kurtardıysa, Paris'e döndükten sonra da yayımladığı bilgece fermanlarla ülke dahilinde de ihtilali kurtarıyordu. Durum böyleyken, şatolarına sığınmış olan Lombardiyalı asiller, Brescia'nın kutsal efendisinin kehanetini iyi anlayamamış olduklarını keşfettiler; bahis konusu olan on üç hafta

değil, çok sayıda "on üç ay" imiş. Birçok "on üç ay"lar geçti gitti; günler geçtikçe Fransızların sağladığı refah artıyordu.

1800'den 1810'a kadar geçen on senelik ilerleme ve refah dönemini hızla geçelim; Fabrizio, bu dönemin ilk yıllarını Grianta Şatosu'nda, köylü çocuklarıyla durmadan yumruklaşarak geçirdi; hiçbir şey, hatta okumayı bile öğrenmedi. Daha sonraları, onu Milano'daki Cizvit kolejine yolladılar. Marki babası, ona Latince öğretmelerini şart koştu; ama durmadan cumhuriyetten bahseden şu eski yazarların kitaplarından değil de 17. yy. sanatçılarına ait en az yüz gravürle süslenmiş muhteşem şaheserden… Bu kitap, Parma başpiskoposu Fabrizio del Dongo tarafından 1650 yılında basılmış olup Valserraların Latince soy kütüğüydü. Valserralar genellikle asker olduklarından, gravürler çok sayıda savaşları tasvir ediyor ve hep bu sülaleden kahramanların kuvvetli kılıç sallayış tasvirleri yer alıyordu. Bu kitap genç Fabrizio'nun çok hoşuna gidiyordu. Oğluna bayılan annesi, zaman zaman Milano'ya gelip onu görmek için markiden izin koparıyordu; ama marki bu seyahatleri için asla para vermediğinden, markiz, yol parasını sevimli görümcesi Pietranera kontesinden ödünç alıyordu. Fransızların çekilmesinden sonra kontes, İtalya Kralı Naibi Prens Eugene'in sarayındaki en parlak kadınlardan biri oluvermişti.

Fabrizio'nun ilk komüniyonundan sonra, Kontes Pietranera, gönüllü sürgün hayatı yaşayan marki ağabeyinden yeğenini arada bir kolejden dışarı çıkarma iznini aldı. Onun, başka çocuklardan farklı, oturup kalkmasını bilen, çok ciddi, gözde bir kadının salonuna öyle pek gölge düşürmeyecek bir oğlan çocuğu olduğunu gördü; ama tamamen cahil, yazmayı bile zor söken bir çocuktu. Coşkulu tabiatını her hususta ortaya çıkaran kontes, yeğeni Fabrizio'nun şaşırtıcı başarılar elde etmesi ve sene sonunda çok sayıda ödül alması hâlinde, kolej müdürüne, kendilerini koruması altına alacağını vaat etti. Okul müdürüne, bütün bunlara layık olabilme imkânını vermek için ondan, her cumartesi akşamı gidip yeğenini getirmesini istiyor, sonra da onu hocalarına çarşamba veya perşembe gününden önce pek teslim etmiyordu. Cizvitler, kral naibi prens tarafından sıcak karşılansalar da İtalya'da, kraliyet kanunları onları dışlamıştı; uyanık bir adam olan okul yöneticisi, sarayda ipleri elinde tutan bir kadınla münasebetleri sayesinde neler elde edebileceğini hissetti

ve Fabrizio'nun okula devamsızlık etmesine göz yumdu; cahilliği gittikçe artan Fabrizio ise sene sonunda beş ödül birden aldı. Hâl böyle olunca, bir tümen komutanı olan kocası ve kral naibinin en üst dereceli adamlarından beş-altı tanesini peşine takan muhteşem Pietranera kontesi, Cizvitlerin okuluna gelerek ödüllerin dağıtılışında hazır bulundu. Müdür, amirleri tarafından iltifatlara boğuldu.

Kontes, sevimli prens Eugene'in çok kısa süren saltanatının ifadesi demek olan o bütün parlak eğlencelere yeğenini de yanında götürüyordu. Saraydaki gücünü kullanarak daha on iki yaşında olan yeğeni Fabrizio'yu hafif süvari subayı yaptırmıştı; o da süvari üniforması ile dolaşıyordu. Bir gün, yeğeninin bu pek yakışıklı duruşuyla büyülenen kontes, prensten, onu sarayda görevlendirmesini istedi ki, bu da Dongo ailesinin sarayda bir araya gelip gücünü arttırması demekti. Ertesi gün, bu isteğinin kral naibi tarafından hatırlanmaması için bütün itibarını kullanması icap etti; zira çocuğun bu göreve getirilebilmesi için babasının rızası gerekiyordu; babası ise kabul etmez, şiddetle reddederdi. Somurtkan marki, kendisini öfkeden titreten bu çılgınlığın arkasından, genç Fabrizio'yu yeniden Grianta'ya çağırtmak için bir sebep uydurdu. Kontes, ağabeyi markiyi son derece küçümsüyor, onu, eline fırsat geçtiğinde kötülük yapabilecek üzgün bir aptal olarak görüyordu ve Fabrizio'nun delisiydi sanki; on yıllık bir sessizlikten sonra yeğenini istemek için markiye mektup yazdı: Cevap alamadı.

Atalarının en savaşçısı tarafından yaptırılmış olan o müthiş saraya döndüğünde, Fabrizio şu dünyada at binip talim yapmaktan başka hiçbir şey bilmiyordu. Bu çocuğa karısı kadar kendisi de çok düşkün olan Kont Pietranera sık sık onu ata bindiriyor ve yanında resmi geçide götürüyordu.

Grianta şatosuna geldiğinde, halasının muhteşem salonlarından ayrılırken akan göz yaşlarından dolayı gözleri hâlâ kıpkırmızı olan Fabrizio'yu, annesinin ve kız kardeşlerinin tutkulu okşamaları karşıladı. Marki ve büyük oğlu Markezino Ascanio, çalışma odasına kapanmışlar, Viyana'ya gönderilme şerefine lâyık şifreli mektuplar imal ediyorlar; sadece yemek saatlerinde ortaya çıkıyorlardı. Marki, topraklarından her birinden elde edilen mahsulün hesabını çift kayıt usûlüne göre hesaplamayı öğrettiğini tabii halefine yapmacık bir tavırla tekrar edip duruyordu. Aslında, marki böyle şeylerden, ata-

larından kalma bütün bu topraklardan kanuni mirasçısı oğluna bile bahsetmekten kıskançlık duyardı; dolayısıyla oğlunu, haftada iki ya da üç defa İsviçre'ye, oradan da Viyana'ya yolladığı on beş-yirmi sayfalık mektuplarını şifreletmek için kullanıyordu. Marki, kendisinin bile bilgi sahibi olmadığı İtalya krallığının dahili durumu hakkında meşru efendilerine bilgi verdiğini iddia ediyordu; buna rağmen, mektupları beğeniliyordu; bakın nasıl. Marki, güvendiği bir adamına, ana yolda bir garnizondan diğerine gidip gelen falanca İtalyan ya da filanca Fransız askerlerini saydırıyordu; Viyana sarayına durumu bildirirken mevcut askerlerin sayısında dörtte bir oranında bir eksiltme yapmaya son derece dikkat ediyordu. Zaten gülünç olan bu mektuplar, daha gerçekçi olan diğer mektuplarca tekzip edildiğinden de herkesin hoşuna gidiyordu. Böylece, Fabrizio'nun şatoya gelişinden kısa süre önce marki, mabeyinci üniformasına taktığı beşinci nişanı da almıştı. Gerçek şu ki, bu nişanları çalışma odasının dışında da takıp çalım satarak yürüme cesaretini gösterememenin acısı vardı içinde. Fakat, bütün o nişanların süslediği üniformasını giymeden asla herhangi bir mektup yazdırmazdı; başka türlü davranmayı saygısızlık addederdi.

Markiz, oğlunun gittikçe gelişip serpildiğini görünce kendinden geçti. Ama senede iki ya da üç defa A*** kontu generale yazma alışkanlığını terk etmemişti; bu isim Teğmen Robert için o günlerde kullanılan isimdi. Markiz sevdiği insanlara yalan söylemekten tiksinirdi. Okulda öğrendikleriyle ilgili sorguya çektiği oğlunun cehaleti karşısında şaşkına döndü.

"Benim gibi hiçbir şey bilmeyen birine bu kadar bilgisiz geldiğine göre, Robert gibi pek bilgili biri, onun eğitim-öğretiminin tamamen boşa gittiğini düşünür; hâlbuki, şimdi bilgi ve liyakat aranıyor." Markizi hemen hemen oğlunun cehaleti kadar şaşırtan başka bir özelliği daha vardı ki, Fabrizio Cizvitlerin kendisine öğrettikleri dini konuların tamamını ciddiye almasıydı. Kendisi de çok sofu bir kadın olmasına rağmen, bu çocuğun taassubu tüylerini diken diken etti. "Eğer marki bu etkileme usulünü anlarsa, oğlumun sevgisini elimden alır." Çok ağladı, Fabrizio'ya olan tutkusu daha da çoğaldı.

Otuz-kırk uşağın hizmet ettiği şatoda hayat pek hüzünlüydü. O sebeple Fabrizio, günlerini avda veya gölde sandal gezintisi yaparak geçiriyordu. Kısa süre sonra arabacılarla ve ahırlarda çalışan

adamlarla çok sıkı dost oldu. Hepsi, çılgınca Fransız taraftarıydı ve markinin kendisinin veya büyük oğlunun sofu oda hizmetlileriyle açıktan açığa alay ediyorlardı. O ağırbaşlı uşaklara karşı belli başlı alay konusu, uşakların da efendileri gibi pudralı peruk takmalarıydı.

II. BÖLÜM

…Akşam yıldızı sürme çekmeye geldi gözlerimize
İstikbale aşık, dalmışım gökleri seyre
Bizim içimize yazdı Tanrı parlayan notalarla
Kaderlerini, alınyazılarını yarattıklarının
Zira o, bir insana bakarken ta ötesinden göklerin,
Bazen acır, gösterir en kolayını yolların.
Onun özelliklerini taşıyan gökteki yıldızlar ile de
Hadiseler haber verir bize önceden iyileri de kötüleri de.
Ama, toprağa ve ölüme bağımlıdır insanlar
Umursamazlar böyle yazıyı, okumazlar.
RONSARD

Marki, yeni fikirlere, aydınlanmaya karşı üstesinden gelinmez bir kin güdüyordu: "Bu fikirler İtalya'yı bitirdi," derdi. Öğrenmeye, bilgiye karşı bu kutsal düşmanlığı ile oğlu Fabrizio'nun Cizvitlerin mektebinde böylesine parlak bir başlangıçla başladığı eğitim-öğretimini mükemmelleştirişini görme arzusunu nasıl bağdaştıracağını bilemiyordu. Ortaya çıkması muhtemel tehlikeleri en aza indirebilmek için, Fabrizio'nun Latince eğitimini devam ettirme vazifesini Grianta başrahibi iyi kalpli papaz Blanes'e verdi. İyi de, papazın da öğreteceği dili bilmesi gerekiyordu; halbuki, papaz Latinceyi hor görüyordu. Latince olarak bildikleri, kilisesinin cemaatine dua kitabından okuduğu duaların manasını iyi kötü ezberden okumakla sınırlıydı; buna rağmen rahip çok da saygı görürdü, hatta bölgesinde ondan korkarlardı. Brescia'nın gerçek sahibi aziz Giovita'nın meşhur kehanetinin ne on üç haftada ne de on üç ayda, ama gerçekleşeceğini hep söylemişti. Güvendiği dostlarıyla konuştuğunda, eğer her şeyi söylemesine izin verilse, şu "on üç" rakamını, insan-

ları şaşkına çevirecek bir tarzda yorumlayacağını da ilave ediyordu. (1813 yılından itibaren Napolyon'un talihi dönmeye başlamıştı!).

Gerçek şu ki, "ilkel" bir fazilet ve dürüstlük adamı olan papaz Blanes akıllı bir insandı ve her gecesini çan kulesinin üstünde geçirirdi; astroloji delisiydi. Bütün gününü yıldızların kavuşmaları ve birbirleriyle olan konumlarını hesaplamaya harcar, gecelerinin en kıymetli bölümünü gökyüzünde onları takibe ayırırdı. Fakir olduğu için karton borulu uzun bir dürbünden başka bir aleti yoktu. Hayatını, dünyanın çehresini değiştirecek ihtilallerin ne zaman olacağını; imparatorlukların kesin olarak ne zaman yıkılacaklarını keşfetmeye hasretmiş bir adamın dil öğretimini hor görmesini varın siz değerlendirin. "At hakkında, adının Latince 'equus' olduğunu öğrettiklerinden beri, ne bilmem gerekir ki?" diyordu, Fabrizio'ya.

Köylüler, büyük bir büyücü diye, rahip Blanes'den korkarlardı; buradan hareketle, çan kulesinin üstündeki "araştırma merkezlerinin" üzerlerinde hasıl ettiği korkudan istifade eden papaz, onların hırsızlık yapmalarını engelliyordu. Sahip olduğu nüfuzu fazlasıyla kıskanan civardaki papazlar ondan nefret ederlerdi; Dongo markisinin de nefretini kazanmıştı tabii olarak; çünkü bayağı aşağı tabakadan birine göre çok fazla düşünüyordu. Fabrizio ise onun hayranıydı: Kendini ona beğendirmek için bazen bütün gece boyunca toplama-çıkarma ya da çarpma işlemleri yapıyor, arkasından da çan kulesine çıkıyordu. Bu ise papaz Blanes'in, Fabrizio'dan başka hiç kimseye bahşetmediği bir lütuftu; ama bu çocuğu daha çok safiyetinden dolayı seviyordu.

- Riyakâr biri olmazsan, iyi bir adam olursun, diyordu ona.

Eğlenirken gözü pek ve tutkulu davrandığından, Fabrizio, senede iki ya da üç defa, gölde boğulma tehlikesi atlatırdı. Grianta ve Cadenebia'daki köylü çocukların yaptıkları bütün büyük gezilerde arkadaşlarına hep o reislik ederdi. Bu çocuklar birkaç küçük anahtar temin etmişlerdi; hava iyice karardı mı, kocaman bir taşa yahut da sahile yakın herhangi bir ağaca sandalları bağlı tutan zincirlerdeki kilitleri bu anahtarlarla açmayı denerlerdi. Como Gölü'nde, kıyıya hayli uzak mesafede kaçak avlanan balıkçıların suyun içinde uyuyan oltalarının bulunduğunu da belirtmemiz lazımdır. Oltanın üst ucu, mantar eklenmiş bir tahta parçasına bağlıdır ve bu tahta parçasının üzerine tutturulmuş çok esnek bir fındık dalı, oltaya yakalanan

balığın kesik kesik çınlattığı küçük çıngırağı tutar ve oltanın sallanmasını sağlar. Fabrizio'nun şefliğinde yapılan o gece seferlerinin en önemli hedefi, göle atılmış olan uyuyan oltalardaki küçük çıngırakların uyarılarını balıkçılar duymadan oltaları ziyaret etmekti. Bu iş için fırtınalı havalar seçilirdi; bu tehlikeli faaliyet için şafaktan önce kalkılır ve kayıklara binilirdi. Çocuklar sandala binerlerken tehlikelerin en büyüğüne atıldıklarına inanırlardı ki, yaptıkları işin en güzel tarafı buydu ve babalarını kendilerine örnek alarak büyük bir itikatla "Ave Maria" okurlardı. İmdi, çocuklar sefere çıkıp Avea Maria'yı da okuduktan sonra, Fabrizio genellikle bir kehanetin tesiri altına girerdi. Bu hâl, dostu Rahip Blanes'in astroloji derslerinde hiç inanmadığı kehanetlerinin meyvesiydi. Gençlik hayalinin neticesi olarak aklına düşen o kehanet başarıyı ve başarısızlığı kesinlikle ona önceden haber veriyordu; bütün arkadaşlarından daha iyi karar verdiğinden, çocukların hepsi yavaş yavaş onun içine doğan bilgilere o kadar alıştılar ki, sandala binerlerken kıyıda bir papaz fark ederler ya da sol kolda bir karganın uçtuğunu görürlerse, hepsi birden sandaldaki kilidi açmaktan derhal vazgeçerler ve tekrar uyumaya giderlerdi.Doğrusu, papaz Blanes, bu yeterince zor ilmi Fabrizio'ya öğretmemişti; ama farkına varmadan, istikbalden haber verebilecek işaretler hakkında sınırsız bir itimat aşılamıştı.

Marki, şifreli mektuplarının başına bir kaza gelmesi durumunda kız kardeşinin elinden kurtulamayacağını hissediyordu. Bu yüzden her sene, Kontesse Pietranera'nın da özel bir günü olan Sainte-Angela yortusunda, Fabrizio markiden, Milano'da sekiz gün kalabilme izni koparıyordu. Fabrizio, bütün sene boyunca bu sekiz günün hayalini kuruyor veya üzüntüsünü yaşıyordu. O büyük fırsat gününde, bu politik seyahatin yapılabilmesi için, marki oğluna dört altın veriyor ve oğlunun yanında giden karısına, âdeti olduğu üzere, hiçbir şey koklatmıyordu. Ama aşçılardan biri, altı uşak ve iki at koşulu araba ile bir arabacı yola çıkmadan bir gün önce Como'ya hareket ediyorlardı; böylece markiz, Milano'da her gün, bir araba ve on iki kişilik bir akşam yemeğini emrine hazır buluyordu.

Dongo markisinin sürdürdüğü o suratsız küskün hayat kesinlikle çok sıkıcıydı; lakin bu tarz bir hayata gönüllü olarak kendilerini kaptırmış olan aileleri ömür boyu zengin ediyordu. İki yüz bin liretten fazla geliri olan marki, bu gelirinin dörtte birini bile

harcamıyor, ümitleriyle yaşıyordu. 1800'den 1813'e kadar geçen on üç sene zarfında, Napolyon'un, altı aydan önce devrileceğine sürekli olarak ve kesin bir imanla inandı. 1813 yılı başlarında Berezina bozgununu öğrendiği vakit duyduğu sevinci varın siz hesap edin. Paris'in alındığını, Napolyon'un düştüğünü haber alınca adam aklını kaçırayazdı. İşte o vakit, karısına ve kız kardeşine en aşağılayıcı ifadeleri kullanmaktan çekinmedi. Nihayet, on dört senelik bir bekleyişten sonra, Avusturya ordularının Milano'ya girişlerini görünce o tarifi imkânsız sevince gark oldu. Viyana'dan gelen emirler mucibince, Avusturyalı general, Dongo markisini hürmet edercesine itibar göstererek karşıladı; hükûmetteki en önemli görevlerden birine getirmekte tereddüt etmediler; o da bu görevi sanki bir alacağını tahsil eder gibi aldı, kabul etti. Büyük oğlu, monarşinin en gözde alaylarından birinde teğmenlik rütbesi elde etti; ikinci ise kendisine teklif edilen daha düşük bir rütbeyi asla kabul etmedi. Markinin, az rastlanan bir küstahlıkla tadını çıkardığı bu zafer, birkaç aydan fazla sürmedi; peşinden alçaltıcı bir karşılığı geldi. Hiçbir vakit anladığı bir işi olmamıştı; uşaklarının, noterinin, doktorunun aralarında geçirdiği on dört sene ve aniden üzerine çöken yaşlılığın keyifsizliği, onu tam manasıyla işe yaramaz bir adam hâline getirmişti. Hâlbuki, ülke olarak Avusturya'da, bu yaşlı monarşinin ağır ve karmaşık, ama son derece akılcı işleyen idare tarzının gerektirdiği kabiliyete sahip olmadan önemli bir devlet vazifesinde koltuğu muhafaza etmek mümkün değildir. Dongo markisinin patavatsızlıkları memurları öfkelendiriyor, hatta işleri durdurmaya kadar götürüyordu. Aşırı monarşi taraftarı konuşmaları, derin derin uyuması istenen ve işleri savsaklanan kalabalıkları sinirlendiriyordu. Günün birinde, işinden ayrıldığına dair istifanamesini majestelerinin kabul etme lütfunda bulunduğunu ve hemen arkasından kendisine Lombardiya-Venedik krallığında ikinci baş mabeyincilik vazifesi verildiğini öğrendi. Marki, kurbanı olduğu bu acımasız adaletsizliğe çok kızdı. Ve bir arkadaşına bir mektup yayınlattı, kaldı ki kendisi basın hürriyetinden nefret ederdi. Arkasından İmparatora, bakanlarının kendisine ihanet ettiklerini ve hepsinin birer jakoben olduklarını bildiren bir mektup yazdı.Bütün bu olanlardan sonra, üzgün üzgün, Grianta Şatosu'na geri döndü. Şöyle bir tesellisi de olmadı değil; Napolyon'un düşüşünden sonra, bazı güçlü şahıslar, İtalya kralının eski bakanı,

üstün kabiliyetli bir adam olan Kont Prina'yı Milano'da sokak ortasında öldürttüler. Kont Pietranera, bakanın hayatını kurtarmak için kendi hayatını tehlikeye attı; eski bakan, beş saat süren işkence sonunda şemsiye darbeleri altında öldü. San Giovanni kilisesinin önünden sürükle sürüklene götürülen, bir ara sokak ortasında akan pis çamurlu sulara terk edilen zavallı bakana, Dongo markisinin günah çıkarttığı papaz kilisenin parmaklıklarını açarak hayatını kurtarabilirdi ama açmayı reddetti, hem de alay ederek reddetti. Altı ay sonra da marki, papaza iyi bir mevki kazandırmanın keyfini yaşadı.

İnsanlar arasında fark gözetmeyen adalet ilkesini en rezil jakobenizm sayan marki, bu ilkeyi savunma küstahlığını gösteren; elli altın geliri bile olmayan ama, yeterince mutlu yaşadığını cesaretle söyleyen, sevdiği şeye hayatı boyunca sadık kalmak niyetinde olduğunu belirten eniştesi Kont Pietranera'dan tiksinirdi. Kont Avusturya'ya hizmet etmeyi reddetmişti; ona bu reddedişin bedelini ödettiler: Eski bakan Prina'nın öldürtülmesinden birkaç ay sonra, katillerin parasını ödeyen aynı şahıslar, General Pietranera'yı hapse attırdılar. Bunun üzerine karısı kontes, Viyana'ya gidip gerçeği imparatora anlatmak için bir pasaport çıkarttı, atlı araba istedi. Prina'nın katilleri korktular, içlerinden biri, Sayın Bayan Pietranera'nın erkek kuzeni, Viyana'ya hareketinden bir saat önce, gece yarısı, kocasının serbest bırakılması emrini getirdi. Ertesi sabah Avusturyalı general, Kont Pietranera'yı çağırttı, mümkün olan her türlü ihtimamı gösterip ağırladı; emekli aylığının en kısa sürede ve en yüksek dereceden ödeneceğini garanti etti. Zeki, iyi kalpli ve cesur bir adam olan General Bubna, Prina'nın katledilmesinden ve kontun hapse atılmasından çok utanmış gibiydi.

Kontesin sağlam şahsiyetiyle savuşturulan bu fırtınanın ardından karı-koca, General Bulba'nın tavsiyeleriyle geciktirilmeden bağlanan emekli maaşıyla iyi kötü yaşayıp gittiler.

İşin güzel tarafı şu oldu ki, beş-altı aydır, kontes, kontun da yakın dostu olan çok zengin genç bir adamla samimi bir dostluk kurmuştu; bu genç dost, o sıralarda Milano'da bulunan en güzel İngiliz atlarının koşulduğu arabasını, Scala Tiyatrosu'ndaki locasını, köydeki şatosunu, onların istifadesine sunmaktan geri durmuyordu. Ama kont yiğitliğine çok güvenen, soylu duygulara sahip biriydi; çabuk celâllenirdi, o vakit de ağzından çıkanı kulağı duymazdı. Bir gün

gençlerle ava gitmişti; gençlerden başka ülke ordularında hizmet etmiş birisi, alpötesi cumhuriyeti askerlerinin cesareti hakkında ileri geri konuşmaya başladı; kont ona bir tokat aşk etti; hemen kavga başladı, o kadar gencin arasında yalnız başına kalan kont öldürüldü. Böylesi bir düellonun lafı çok edildi; olayın içinde bulunmuş olanlar İsviçre'ye seyahat etme yolunu tuttular.

Olacağa boyun eğme dedikleri bu gülünç cesaret, daha ilk sözde öfkelenen bir aptal cesareti, kontese göre değildi. Kocasının ölümünden dolayı küplere binmişti; zengin, genç ve yakın dostu Limercati'nin de İsviçre'ye seyahate çıkmasını ve Kont Pietranera'nın katilini bir filinta kurşunuyla vurmasını ya da suratına bir tokat patlatmasını istedi.

Limercati, bu tasarıyı çok gülünç buldu; kontes, küçümsemenin aşkı öldürdüğünü fark etti; bu sebeple Limercati'ye daha fazla alaka gösterip dikkatini çekerek kendisine olan aşkını uyandırmak, sonra da yüzüstü bırakıp umutsuzluğa düşürmek istiyordu.Bu tarz bir intikam planını Fransa'da anlaşılabilir kılmak için şöyle diyeceğim: bizim ülkemize hiç benzemeyen, bizden çok farkı gelenekleri olan Milano'da, aşk hâlâ insan umutsuzluğa sevk edebilir. Matem elbisesi giymiş olmasına rağmen bütün rakıbelerini çoktan gölgede bırakmış, toplumun kalburüstü gençlerine cilveler yapmıştı; o gençlerden biri Kont N… bir ara, Limercati'yi bu kadar zeki bir kadının yanında biraz ağır kanlı, doğallıktan uzak bulduğunu ifade etmişti ve kontese delice âşık oldu. Kontes, Limercati'ye şunları yazdı:

Bir kerelik de olsa akıllı bir erkek olarak davranmak ister misiniz? Beni hiç tanımamış olduğunuzu düşünün. Belki biraz da hor görüleceğim ama, ben sizin mütevazı bir hizmetçinizim.

Gina PİETRANERA

Bu kâğıdı okuduktan sonra, Limercati şatolarından birine gitti; iyice sevdalandı, deliye döndü; cehennemin varlığına inanılan ülkelerde kullanılması uygun görülmeyen, beynine kurşun sıkmaktan bahsetmeye başladı. Köye varışının ertesi günü hemen kontese bir mektup yazarak evlenme teklif etti ve yıllık iki yüz bin liretlik gelirini de emrine tahsis ettiğini bildirdi.Kontes, mektubu açmadan Kont N…'nin at uşağı ile iade etti. Bu hadiseden sonra Limercati, üç sene

topraklarında yaşadı; her iki ayda bir Milano'ya geldi ama orada kalmaya hiçbir vakit cesaret edemedi; her defasında kontese olan tutkulu aşkından bahsederek ve bir zamanlar kontesin kendisine olan güzel davranışlarını en ince ayrıntılarına kadar hikâye ederek bütün dostlarını canlarından bezdirdi. İlk sıralar, Kont N… ile böyle bir münasebetin kontesin şerefine gölge düşüreceğini, kadının kaybolup gideceğini de ilave ederdi.

Aslında kontesin Kont N…'ye karşı bir aşk beslediği falan da yoktu; ona söyledikleri, Limercati'den yana tamamen ümitsizliğe kapıldığı zaman söylediklerinden başka bir şey değildi. Böyle işlerden anlayan kont, kontesten kendisine itimat ettiği üzücü gerçeğin başkaları tarafından duyulmaması hususunda ricada bulundu:

- Eğer o sonsuz lütfunuzla, dışarıya karşı gönlünüzde hüküm süren bir aşığınızmışım gibi beni kabul etmeye devam ederseniz, belki kendime bir yer bulabilirim.

Bu kahramanca beyandan sonra kontes artık Kont N…'den at da istemedi, loca da. Fakat on beş senedir bu çekici hayata alışmıştı: dolayısıyla bu zor meseleyi ya da şöyle diyelim, halli imkânsız meseleyi halletmesi icap ediyordu: bin beş yüz liret aylık gelirle Milano'da yaşamak. Konağını terk etti, beşinci katta iki oda kiraladı; oda hizmetçisine varıncaya kadar bütün işçilerine yol verdi, ev işlerini yapsın diye, yaşlı fakir bir kadın tuttu. Bu fedakârlık da aslında bize göründüğünden daha kahramanca ve katlanılması daha zordur; Milano'da fakirlik gülünecek bir şey değildir, bu sebepten, korkmuş ruhlara felaketlerin en ağırı imiş gibi gelmez. Limercati'nin ardı arkası kesilmeyen mektuplarının ve hatta evlenmek isteyen Kont N…'nin mektuplarının işgali altında geçen birkaç aylık asil fakirlikten sonra, bilindiği gibi iğrenç bir cimri olan Dongo markisinin aklına, kız kardeşinin sefalet içinde yaşamasını düşmanlarının kendi lehlerine kullanabilecekleri düşüncesi geldi. Ne yani! Dongo ailesinin bir mensubu, bu kadar şikayetçi olduğu Viyana Sarayı'nın, kendi generallerinin dul eşlerine bağladığı aylıkla mı yaşamayacaktı!

Kız kardeşine bir mektup yazarak, Grianta şatosunda kendisine layık bir daire ve aylık gelirin hazır beklediğini bildirdi. Kontesin ele avuca sığmayan gönlü, bu yeni hayat tarzı fikriyle havalara uçtu. Sforza sülalesi zamanında dikilmiş yaşlı kestane ağaçlarının ortasında ihtişamla yükselen o kutlu şatoda yirmi senedir ikamet

etmemişti. "Orada, diyordu kendi kendine, huzur bulurum, benim yaşımda biri için mutluluk bu değil mi? (otuz bir yaşında olduğu için, emeklilik vaktinin geldiğine inanıyordu.) Civarında doğduğum o muhteşem gölde, nihayet mutlu ve sakin bir hayat beni beliyor."

Yanılıp yanılmadığını bilmiyorum, ama kesin olan şu ki, ayaklarının altına serilen sınırsız iki serveti bu kadar kolaylıkla reddeden bu tutkulu ruh, Grianta Şatosu'na mutluluk getirdi. Kontesin iki kız yeğeni sevinçten deliye döndüler.

- Gençliğimin güzel günlerini bana geri getirdin, dedi markiz kontese sarılırken; sen gelmeden bir gün evvel yüz yaşındaydım.

Kontes, Fabrizio ile beraber, gezip görenlerin de öve öve bitiremedikleri, Grianta civarındaki o eski büyüleyici yerleri dolaşmaya başladı: Gölün öteki tarafında, şatonun tam karşısına düşen Melzi villası ki, oradan etraf rahatlıkla seyredilmekte, üst tarafta *Sfondrata*'ların kutsal ormanı, Como'nun kolunu ve gölün iki büyük bir ağırbaşlılıkla Lecco'ya doğru akan Como'nun büyüleyici kolunu ve gölün iki kolunu birbirinden ayıran gözü pek dağ çıkıntısı. Dünyanın en namlı yerine, Napoli körfezine eş, soylu ve insanı kendine çeken görüntüler. Kontes buralarda ilk gençliğinin hatıralarını kendinden geçercesine tekrar buluyor ve şimdiki hissiyatıyla mukayese ediyordu. "Como Gölü, diyordu kendi kendine, para ve para kazanmayı hatırlatan, en iyi usullerle işlenmiş arka tarafları kapalı büyük tarlaların çevrelediği Cenevre Gölü gibi değil. Burada, her tarafta rastgele dikilmiş ağaçlar topluluğunun örttüğü ve insan elinin henüz gelir elde etmek için bozup zorlamadığı değişik yükseklikte tepeler görüyorum. Şekilleriyle insanı hayran bırakan ve buraya has yamaçlarla göle doğru inen şu tepelerin ortasında Tasso ve Aristo tasvirlerindeki hayalleri sezebiliyorum. Burada her şey asil ve müşfik, her şey aşkı anlatır, hiçbir şey uygarlığın çirkinliklerini anlatmaz.[2] Yokuşların ortasına kurulmuş evler, ulu ağaçların altlarına gizlenmişlerdir; ağaçların tepelerinin üst taraflarından, insanı büyüleyen mimarileriyle çan kuleleri yükselir. Elli ayak genişliğinde birkaç küçük tarla parçası, arada bir kestane ve yabani kiraz ağaçları kümelerinin yollarını kesse de bu manzaranın keyfine varmış olan göz oralarda daha gürbüz ve başka yerlerde olmaktansa burada olmaktan daha mutlu nebatatın

[2] Bizim medeniyetimizin çirkinlikleri olmayacağı düşüncesiyle "civilisation" kelimesini "uygarlık" olarak çevirdik. Okuyucunun takdirine sunulur. (m.n)

gelişip serpildiğini görür. O tepelerin ötelerinde insanın hepsinde oturmak isteyeceği ıssız kır evlerinin çatıları görünür; şaşırıp kalmış olan göz, Alplerin her zaman karla kaplı zirvelerini temaşa eder; o zirvelerin ağırbaşlı sertliği ona şu an duyulan zevki daha da arttırmak için, hayatın kötü yanlarını hatırlatır. Ağaçların altına saklanmış, uzaktaki küçük bir köyden gelen çan sesi, insan hayalinin bam teline basar: Üzerlerine düşer düşmez suların yumuşattığı o sesler, tatlı bir melankoli ve tevekkül boyasına boyanırlar ve insana şöyle der gibidirler: Hayat kaçıp gidiyor, önüne gelen mutluluğa karşı bu kadar müşkülpesent olma, tadını çıkarmakta acele et." Dünyada benzeri olmayan, insanı kendisine hayran kılan bu yerlerin dili kontese on altı yaşındaki kalbini geri getirdi. Gelip tekrar tekrar gölü görmeden onca yılları nasıl geçirdiğini bir türlü idrak edemiyordu. "Acaba insan yaşlanmaya başlayınca mı mutluluk sığınacak yer buluyor?" diyordu, kendi kendine. Bir sandal satın aldı; markiz ve Fabrizio onu kendi elleriyle süslediler; zira, en şatafatlı bir evde yaşasalar da her şeye para yetmiyordu. Dongo markisi, gözden düştüğünden beri, aristokrat hayatının debdebesini daha da artırmıştı. Meselâ, Cadenabia tarafında, çınar ağaçlarından meydana gelen meşhur ağaçlıklı yolun yakınında gölden on adımlık bir toprak kazanmak için, maliyeti seksen bin lirete varan bir büğet inşa ettirebiliyordu. Büğetin nihayetinde, meşhur Cagnola markisinin çizimleri esas alınarak, tamamı devasa granit bloklardan yapılmış bir şapel yükseliyordu; şapelin içinde Milano'nun moda heykeltraşı Marchesi'nin marki için yaptığı bir mezar; mezarın üzerindeki sayısız alçak kabartmalarla atalarının vaktiyle yaptıkları güzel işler tasvir ediliyordu.

Fabrizio'nun ağabeyi Markezino Ascanio, o hanımların gezintilerine katılmak istedi; ama, halası pudralı saçlarına su atıyor; ciddiyetini sulandırmak için devamlı çeşitli muziplikler buluyordu. Sonunda ağabey, karşısında gülmeye cesaret edemeyen neşeli hanımlar grubunu, soluk toparlak yüzünün görüntüsünden azat etti. Marki babasının casusu olduğu zannedilir; mecburi istifasından sonra o hep öfkeli, çatık kaşlı despotu idare temek gerektiği düşünülürdü.

Ascanio, Fabrizio'dan intikam almaya yemin etti.

Bir gün, tehlike ile burun buruna kalınan bir fırtına koptu. Son derece az paraları olmasına rağmen, zaten iki kızını gezintiye götürdükleri için çok öfkeli olan markiye hiçbir şey söylemesinler diye,

iki sandalcıya cömertçe ödeme yaptılar. Fazla sürmedi, ikinci bir fırtınaya daha tutuldular; bu güzel gölde fırtınalar aniden patlar ve tehlikeli olurlar: Zıt istikametteki iki dağ boğazından beklenmedik anlarda, fırtına rüzgârları kopar ve göl sularında kapışırlar. Kontes, şiddetli fırtınanın ortasında ve gök gürültüleri arasında kıyıya çıkmak istedi; gölün ortasındaki ve küçük bir oda büyüklüğündeki ıssız kayanın üzerine çıkacak, güya oradan eşsiz bir manzara seyredecek; her tarafından kendisini kuşatan öfkeli dalgaları görecekti; ama, sandaldan atlarken suya düştü. Fabrizio, kurtarmak için arkasından suya atladı ve ikisi de hayli uzağa sürüklendi. Suda boğulmak, şüphesiz hoş bir şey değildir; ama şaşılır ki, can sıkıntısı bu derebeylik şatosundan kovulmuştu. Kontes, başpapaz Blanes'in ilkel, saf şahsiyetine ve astroloji bilgisine büyük merak sarmıştı. Sandalı aldıktan sonra artan para ile elden düşme bir teleskop almış, her akşam, kız yeğenleri ve Fabrizio ile beraber gidip şatonun gotik kulelerinden birinin sahanlığında yerlerini alıyorlardı. Grubun alimi Fabririzo idi ve orada casusluktan uzak, neşeli saatler geçiriyorlardı.

İtiraf etmeli ki, kontesin günlerce kimseyle tek konuşmadığı oluyordu. Derin hülyalara dalmış bir hâlde, ulu kestane ağaçlarının altında gezinirken görülüyordu. Düşüncelerini başkalarıyla paylaşmama sıkıntısına düşmeyecek kadar akıllıydı. Ama ertesi sabah dünkü gibi gülerdi. Aslında tab'an hareketli bu ruhun üzerine düşen can sıkıntılarının sebebi, yengesi markizin sızlanmalarıydı.

- Gençliğimizin geri kalanını şu can sıkıcı şatoda mı geçireceğiz yani? diye bağırır dururdu markiz.

Kontes şatoya gelmeden evvel markiz bu tür sızlanmalarda bulunmaya cesaret bile edemezdi.

1814-1815 kışı işte böyle yaşandı. Parasızlığına rağmen kontes Milano'ya gelip birkaç gün kaldı. Vigano'nun Scala Tiyatrosunda temsil edilen harika balesini görmeye gelmişti, marki de kız kardeşi kontese, markiz karısının refakat etmesini yasaklamıyordu. Kontesin o azıcık emekli maaşının dörtte birini çekmeye gidiyorlardı; Alpötesi generalinin fakir dul eşi, zengin mi zengin Dongo markizine birkaç altın parçası ödünç veriyordu. Eski dostlar akşam yemeğine davet ediliyor, hep beraber çocuklar gibi her şeye gülüp geçiliyor, teselli aranıyor; hasılı, o toplantılar çok neşeli geçiyordu.

O beklenmedik ve *brio*[3] İtalyan neşesi, Grianta'da, marki ve büyük oğlunun bakışlarıyla etraflarına yaydıkları iç karartıcı sıkıntıları unutturuyordu. Henüz on altı yaşına basmış olan Fabrizio, evin reisini başarıyla temsil ediyordu.

7 Mart 1815 günü, hanımlar, Milano'ya yaptıkları küçük sevimli yolculuktan döneli iki gün olmuştu. Yakınlarda gölün en uç kıyısına kadar uzatılmış olan o güzel çınar ağaçlıklı yolda dolaşıyorlardı. Como tarafından gelen bir sandal göründü, tuhaf işaretler yaptı. Markinin bir adamı bendin üzerine atladı: Napolyon, Juan Körfezi'ne çıkmıştı. Dongo markisinin şaşırmadığı bu olaya Avrupa, şaşırma saflığını gösterdi. Marki, efendisine bir mektup yazdı, içindekileri döktü; elinden gelenleri ve milyonlarını önüne serdi ve kendisine ihanet etmiş olan bakanlarının Paris'in çobanları ile aynı fikirde jakobenler olduklarını tekrar etti.

8 Mart sabahı saat altıda, marki bütün nişanlarını takmış, büyük oğluna üçüncü politik mektubunun müsveddesini yazdırıyor; sonra da hükümdarının filigranlı tasvirini havi kâğıda güzel yazısıyla temize çekmesine nezaret ediyordu. Aynı anda, Fabrizio, geldiğini haber verdiriyordu kontes Pietranera'ya.

- Gidiyorum, dedi kontese. Aynı zamanda İtalya'nın da kralı olan İmparatora katılacağım. Kocana karşı yakın dostluk duyardı. İsviçre üzerinden gideceğim. Bu gece, Menagio'da, barometre satıcısı dostum Vasi bana pasaportunu verdi. Şimdi bana birkaç Napolyon altını ver; zira bende sadece iki tane var; yoksa yaya gideceğim.

Kontes, sevinçten ve iç sıkıntısından ağlıyordu.

- Ulu Tanrım! Neden icap etti de bu fikre kapıldın? diye Fabrizio'nun ellerine yapışmış, haykırıyordu.

Ayağa kalktı; gitti, büyük bir ihtimamla çamaşır dolabında sakladığı incilerle süslü küçük bir keseyi aldı; dünyada sahip olduğu şeyin hepsi buydu.

- Al, dedi Fabrizio'ya; ama, Tanrı aşkına kendini öldürtme. Sen olmazsan, annen ve ben ne yaparız sonra? Napolyon'un başarması konusuna gelince, imkânsız, benim zavallı dostum. Hem sekiz gün evvel, Milano'da duymadın mı, hepsi kusursuz hazırlanmış yirmi üç suikast projesinin hikâyesini ve bunlardan ancak mucize eseri kur-

[3] Brio: Canlı, ateşli.

tulduğu nu? Üstelik o vakitler gücünün zirvesindeydi. Ve de düşmanlarımızda onu yok etme arzusu hiç de azalmış değil, bunu da gördün; onun gidişiyle, Fransa artık bir hiçtir.

Kontes, Fabrizio'ya çok yüksek bir heyecanla anlatıyordu Napolyon'u bekleyen geleceği.

- Gidip ona katılmana izin vermekle, dünyadaki en değerli şeyimi ona feda ediyorum, diyordu.

Fabrizio'nun gözleri yaşardı, kontese sarılırken gözyaşları aktı; lakin gitme konusundaki kararlığında bir anlık bile bir sarsıntı olmadı. O çok değerli mi değerli dostuna gidiş sebeplerini bütün samimiyetiyle açıkladı; ama müsaade etsin, o sebepleri biz çok eğlenceli buluyoruz.

- Dün akşam, saat altıya yedi kala, bildiğin gibi, Casa Sommariva'nın alt tarafında çınar ağaçlıklı yolda, göl kıyısında dolaşıyor, güneye doğru yürüyorduk. Orada, ilk defa böylesi büyük bir haberi getiren bir teknenin, uzaktan, Como'dan doğru geldiğini fark ettim. Aklımda imparator yoktu, o tekneye bakıyordum; sadece seyahat etme imkânı olan insanların kaderini imrendim ve aniden derin bir heyecana kapıldım. Tekne karaya yanaştı, adam alçak sesle babamla konuştu, babam renkten renge girdi; bizi kenara aldı ve korkunç haberi bildirdi. Gözlerimden akan sevinç gözyaşlarımı gizlemekten başka bir gayem olmaksızın göle doğru döndüm. Birdenbire, sağ tarafımda, çok yükseklere bir kartal gördüm, Napolyon'un kartalıydı; ihtişamla uçuyordu, İsviçre'ye doğru, dolayısıyla Paris'e yönelmişti. O esnada ben de kendi kendime şöyle dedim: "Kartalın hızıyla İsviçre'yi geçeyim, pek az da olsa gidip o büyük adama bir şeyler takdim edeyim; ama sunabileceğin şeyin hepsi çelimsiz kolumun yardımından ibarettir". O bize bir vatan vermek istedi ve enistemi sevdi. Tam o sırada kartalı tekrar gördüğümde, gariptir, gözyaşlarım kurudu; bu da bana bu fikrin yukarıdan geldiğinin bir ispatıydı; hemen o an hiç kimseyle tartışmadan, kararımı verdim ve bu seyahati gerçekleştirmenin yollarını gördüm. Bilhassa pazar günleri, senin de bildiğin gibi, hayatımı bana zehir eden bütün üzüntüler, göz açıp kapayıncaya kadar, sanki ilahî bir nefesle uçup gittiler. Almanların gelip buladıkları çirkeften kurtulan İtalya'nın muhteşem görüntüsü

gözümün önüne geldi[4]. İtalya, yara bere içindeki ve yarı zincirli kollarını, kralına, kurtarıcısına uzatıyor. Ve ben, bu bedbaht annenin henüz kimsenin tanımadığı oğlu olarak kendi kendime dedim ki: Gideceğim, kaderin seçtiği bu adamla, Avrupalılar arasında bizi, en aşağılık, en köle duruma düşüren yüz karasından yüzümüzü yıkamak isteyen bu adamla ya ölmeye ya da zafer kazanmaya gideceğim.

Biliyorsun, dedi kontese alçak sesle; ona yaklaşmış, alev saçan gözlerini üzerine dikmişti; annemin, doğduğum kış, buradan iki fersah uzaktaki ormanımızdaki büyük pınarın kenarına bizzat kendisinin diktiği şu kestane ağacı fidanını sen bilirsin; hiçbir şey yapmadan gidip o ağacı ziyaret etmek istedim. İlkbaharın bitmesine daha var, diyordum kendi kendime: Pekala, ağacım yapraklandıysa bu benim için bir işarettir. Yani ben de canıma okuyan şu soğuk ve hüzünlü şatoda, içine düştüğüm uyuşukluk hâlinden çıkmalıyım. Şimdi zorbalığın simgesi, bir vakitler ise araçları olan şu kapkara yaşlı duvarları, hüzünlü kışın gerçek yüzleri olarak görmüyor musun? Kış benim ağacım için ne ise, şu duvarlar da benim için öyledir.

İnanır mısın Gina? Dün akşam yedi buçukta kestane ağacımı görmeye gittiğime; yapraklanmıştı, şimdiden yeteri kadar büyümüş, küçük güzel yaprakları vardı. Canlarını acıtmadan onları öptüm. Sevgili ağacımın etrafındaki toprağı saygı ile belledim. Hemen o an içimi bir esrime kapladı, dağı aştım; Menagio'ya vardım. İsviçre'ye girebilmem için pasaporta ihtiyacım vardı.Vakit sanki uçup gitmişti; kendimi Vasi'nin kapısında bulduğumda saat sabahın biriydi. Onu uyandırmak için uzun müddet kapısını çalmam gerektiğini düşünürken, üç arkadaşı ile zaten ayaktaymış. Daha ağzımdan çıkan ilk kelimede: "Napolyon'a katılacaksın!" diye haykırdı ve boynuma atladı. Diğerleri de coşku ile bana sarıldılar. Onlardan biri "Niye evliyim ki?" diyordu.

Madam Pietranera düşüncelere dalmıştı. Birkaç defa Fabrizio'yu caydırmaya kalkıştı. Fabrizio'nun az da olsa tecrübesi olsaydı, kontesin onu ikna etmek için ileri sürdüğü sebeplere bizzat kendisinin de inanmadığını görürdü. Tecrübesizliğinden, gitmeye kararlıydı; kontesin ileri sürdüğü delilleri dinlemek lütfunda bile bulunmadı. Kontes, hiç olmazsa annesini olsun, projesinden haber etmesi konusunda Fabrizio'yu ikna etmeye muvaffak oldu.

[4] Tutkulu bir insanın sözleri bunlar; meşhur İtalyan şairi Monti'den birkaç mısrayı düz yazıya dökmüş.

- Annem, konuyu kız kardeşlerime anlatır; bu kadınlar da istemeden sırrımı açık ederler, beni de ele vermiş olurlar! diye haykırdı Fabrizio, bir çeşit kahramanlık çalımıyla.

- O vakit siz de talihinizin size gülmesinde faydası olacak olan kadınlarla konuşurken daha da saygılı olun, dedi kontes, gözyaşları arasında gülümseyerek; zira erkeklere hep ters geleceksiniz, incelikten uzak ruhlar için fazla ateşlisiniz.

Markiz, oğlunun tuhaf projesini öğrenince, gözyaşlarına boğuldu; bu projede bir kahramanlık falan görmediğinden, oğlunu vazgeçirmek için elinden geleni yaptı. Ama hapishane duvarları hariç, dünyada hiçbir şeyin oğlunun gitmesine mâni olamayacağına kani olunca, sahip olduğu azıcık parayı ona teslim etti. Daha sonra da bir gün önce markinin, Milano'da yüzük yaptırması için, kendisine teslim ettiği, belki on bin liret edecek sekiz-on parça küçük elması hatırladı; markiz o elmasları kahramanımızın yolculuk elbisesine dikerken, Fabrizio'nun kız kardeşleri annelerinin odasına girdiler, yanlarında getirdikleri pek baha etmeyen napolyonları Fabrizio'ya vermek istedilerse de o kabul etmedi. Kız kardeşleri, projesinden haberdar olunca çok heyecanlandılar ve öyle gürültülü bir sevinçle ona sarıldılar ki, daha elbiseye dikilmemiş olan birkaç elması eline alıp hemen yola çıkmak istedi.

- Farkına varmadan beni ele vereceksiniz, dedi kardeşlerine. Mademki bunca param var, şu eski püskü elbiseleri yanımda götürmemin faydası yok; onlardan nasıl olsa her yerde bulunur.

Kendisi için son derece kıymetli olan bu insanları kucakladı ve odasına bile girmeden hemen yola çıktı. Atlı adamların peşine takılmış olmalarından hep korktuğu için o kadar hızlı yürüdü ki, aynı günün akşamı Lugano'ya girdi. Tanrı'nın yardımıyla, işte bir İsviçre şehrindeydi ve ıssız yollarda, parasını babasının ödediği jandarmalar tarafından tartaklanma korkusu da kalmamıştı artık. Oradan babasına güzel bir mektup yazdı; markinin öfkesini daha da arttıran çocukluk zafiyetiydi bu. Fabrizio posta arabasına bindi, Saint-Gothard'ı geçti; hızla yol almıştı, Pontarlier'den Fransa'ya girdi. İmparator Paris'teydi. Orada başladı Fabrizio'nun talihsizlikleri. İmparatorla konuşabilmek kesin kararıyla yola çıkmıştı. Bunun zor olacağı hiç aklına gelmemişti. Milano'da Prens Eugene ile günde on defa görüşüyor ve onunla konuşabiliyordu. Paris'te, her sabah, Na-

polyon'un birlikleri teftiş edişini görmek için Tuileries Şatosu'nun avlusuna gidiyor ama imparatora asla yaklaşamıyordu. Kahramanımız, kendisi gibi bütün Fransızların, vatanın maruz kaldığı çok büyük tehlikenin derin tesirinde kaldıklarını zannediyordu. Kaldığı otelin yemek masasında, projelerini ve imparatora olan sadakatini masadakilerden gizlemedi. Yumuşak huylu, sevimli hatta kendisinden daha da coşkulu gençlerle tanıştı ve bu gençler, çok kısa sürede, onun bütün parasını çalmakta vakit kaybetmediler. Bereket versin, saflık edip de annesinin verdiği elmaslardan bahsetmemişti. Tepeden tırnağa soyulduğu içki aleminin sabahında, bir at cambazından iki güzel at satın aldı; cambazın yanındaki eski bir asker seyisi de uşak olarak tuttu ve o çenebaz Parisli gençleri aşağılaya aşağılaya, orduya katılmak için yola çıktı. Ordunun, Maubeuge tarafında toplandığı dışında hiçbir şey bilmiyordu. Daha sınıra yeni gelmişti ki, kendisini bir evde, güzel bir ocağın önünde ısınır bulmak ona gülünç geldi; bu arada askerler de açık ordugâh kuruyorlardı. Sağ duyu sahibi uşağı ona ne dediyse dinlemedi, sınırın en ucunda, Belçika yolunda ordugâh kuranlara katılmak üzere, tedbirsizce koştu. Yolun kenarına yerleşmiş ilk tabura ulaşmıştı ki, askerler, kılık kıyafetinden asker üniforması giymediği belli olan bu genç burjuvaya bakmaya başladılar. Gece çöküyor, soğuk bir rüzgâr esiyordu. Fabrizio bir ateşe yaklaştı, parasını vererek yer istedi. Bilhassa para karşılığı ısınma teklifinden dolayı askerler birbirlerine baktılar.Ateşin başında, ona karşılıksız, yer verdiler. Uşağı ona bir barınak yaptı. Ama, bir saat sonra, askerler açık ordugâhın yanından geçmekte olan birliğin başçavuşuna gidip kötü Fransızca konuşan yabancıyı haber verdiler. Başçavuş, Fabrizio'yu sorguya çekti; o da oldukça şüphe çeken bir aksanla imparatora duyduğu hayranlıktan bahsetti. Bunun üzerine başçavuş, yakında bir çiftliğe yerleşmiş olan albayın yanına gitmek için kendisini takip etmesini rica etti; Fabrizio'nun uşağı iki atı da alıp yanlarına geldi. Görünüşleri astsubay başçavuşu o kadar şaşırttı ki, hemen fikir değiştirdi ve uşağı da sorguya çekmeye başladı. Uşak, eski bir asker olduğundan, kendisini sorguya çeken şahsın kafasındaki planı sezdi ve efendisinin arkasında kimlerin olduğunu anlattı; onun o güzel atlarını da kimsenin *araklayamayacağını* ilave etti. Başçavuşun çağırdığı bir asker onu ensesinden yakaladı, başka

bir asker de atlara göz kulak oldu. Başçavuş, ciddi bir tavırla, Fabrizio'ya hiç sesini çıkarmadan kendisini takip etmesini emretti.

Açık ordugâhın dört bir yandan ufku aydınlatan ateşleri sebebiyle daha da koyulaşan karanlıkta, yaya olarak, sağlamına bir fersah yürüttükten sonra, başçavuş, Fabrizio'yu bir jandarma subayına teslim etti; subay da ona gayet ciddi bir tavırla kâğıtlarını sordu. Fabrizio da *malını yanında taşıyan barometre satıcısı* olduğunu belgeleyen pasaportunu gösterdi.

- Aptal mı bunlar? diye bağırdı subay. Bu kadarı da fazla artık!

Kahramanımıza başka sorular da sordu; o da en heyecanlı ifadelerle imparatordan ve hürriyetten bahsetti; derken jandarma subayını delicesine bir gülme tuttu.

- Şuna bak hele! Hiç de beceremiyorsun! diye haykırdı. Hayret edilecek bir şey ki, senin gibi çaylakları bize göndermeye cesaret ediyorlar!

Ve aslında barometre satıcısı olmadığını anlatmak için yırtınan Fabrizio ne derse desin, subay onu B… hapishanesine gönderdi. Hapishanenin bulunduğu küçük şehre kahramanımız sabahın üçüne doğru vardı, öfkeden kudurmuş ve yorgunluktan tükenmiş hâldeydi.

Başına gelenlerden kesinlikle hiçbir şey anlamayan Fabrizio, önce şaşırmış, arkasında öfkeden kudurmuş bir hâlde o sefil hapishanede tam otuz üç uzun gün geçirdi. Oranın kumandanına mektup üstüne mektup yazdı. Hapishane gardiyanının otuz altı yaşındaki güzel Flaman karısı mektupları muhatabına ulaştırmakla vazifeliydi. Böylesine yakışıklı bir oğlanın kurşuna dizilmesine hiç razı olmadığından, üstelik kendisine de iyi para verdiğinden, bütün mektuplarını ateşe atmayı ihmal etmiyordu. Akşam olup da vakit ilerledi mi, gelip mahpusun sızlanmalarını dinleme lütfunda bulunuyordu. Kocasına, bu çaylağın paralı olduğunu söylemiş olduğu için, müdebbir gardiyan, karısına açık kart vermişti. Kadın bunu iyi kullandı ve birkaç altın Napolyon kopardı, zira başçavuş sadece atlara el koymuş, jandarma subayı da hiçbir şeyi müsadere etmemişti. Bir Haziran ayı öğleden sonrası, Fabrizio uzaklardan gelen çok güçlü top sesleri duydu. Sonunda çarpışma başlamıştı, demek ki! Kalbi sabırsızlıktan yerinden fırlayacak gibiydi. Şehirden de çok gürültü geliyordu; netice olarak büyük bir hareketlilik başlamıştı, üç tümen B…'den geçiyordu. Akşam saat on bir sularında zindancının karısı

Fabrizio'nun dertlerini dinlemeye geldiğinde, delikanlı her günkünden çok daha sevimliydi. Kadının ellerini tuttu:

- Beni buradan çıkarın, çarpışmalar biter bitmez hapishaneye geri döneceğime şerefim üzerine yemin ederim.

- Bunların hepsi palavra! Mangırın var mı?

Fabrizio endişelendi, *mangır* kelimesini anlamamıştı. Zindancının karısı, onun bu hâlinden yelkenleri indirdiğini anladı, daha önceden kararlaştırdığı üzere, küçük Napolyon altın paralardan bahsetmek yerine; büyük paradan, sadece franklardan bahsetmeye başladı:

- Dinle, dedi ona, yüz frank kadar verebilirsen, geceleyin gelip nöbeti devir alacak olan onbaşının gözlerinden her birine birer çift Napolyon altını sokarım; böylece senin hapishaneden çıkışını göremez; bağlı bulunduğu alay gündüz buradan sıvışırsa, o da kendi meselesini kendisi halleder artık.

Pazarlık çabuk neticelendi. Üstelik, gardiyanın karısı Fabrizio'yu kendi odasında saklamayı da üstlendi ki, ertesi sabah oradan kolayca kaçabilsin. Ertesi gün, şafaktan evvel, çok duygulanmış olan kadın Fabrizio'ya şöyle dedi:

- Bana bak sevgili evladım. Bu aşağılık mesleği yapmak için daha çok gençsin; bana inan, git ve bir daha geri dönme.

- Ne yani? Vatanı savunmak suç mu şimdi? diye tekrar edip duruyordu Fabrizio.

- Yeter. Unutma ki, senin hayatını kurtardım ben; durumun çok açıktı, seni kurşuna dizeceklerdi; ama sakın bundan kimseye bahsetme, yoksa benim ve kocamın işimizi kaybetmemize sebep olursun; hele hele, barometre satıcısı kılığına bürünmüş Milanolu bir beyefendi masalını bir daha asla kimseye anlatma, çok aptalca çünkü. Beni iyi dinle; iki gün evvel hapishanede bir süvari eri öldü, onun elbiselerini vereceğim sana. Elinden geldiği kadar ağzını az aç ve eğer bir jandarma astsubay çavuşu veya subayı seni cevap vermeye zorlayacak şekilde sorguya çekerse, yol kenarında bir hendekte sıtmadan titrerken bir köylünün merhameten seni evine götürdüğünü ve orada kısa bir müddet hasta yattığını söylersin. Bu cevaptan tatmin olmazlarsa, birliğine katılacağını, cevabına eklersin. Fransızcayı kötü konuşman sebebiyle belki tutuklarlar; o zaman Piemonte'de doğduğunu, geçen sene Fransa'da askere alındığını söyle, falan filan.